

29.9.2011

Dnro 1113/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

PÄÄTÖS POLIISIVANKILAN OLOSUhteITA KOSKEVAAN KANTELUUN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kohteluaan poliisivankilassa tutkintavankina loka–marraskuussa 2008.

Kantelijan arvostelu kohdistui seuraaviin seikkoihin

1. Kantelijan mukaan hänelle ei annettu mahdollisuutta peruuttaa sovittua hammaslääkärin aikaa (7.10.2008), jonka käyttäminen estyi tutkintavankeuden johdosta. Kantelija toteaa tästä aiheutuneen hänelle mielipahaa ja vahinkoa.
2. Hänen tapaamisaikansa tyttärensä kanssa 11.10.2008 oli rajattu viiteen minuuttiin ja vartija oli ilmoittanut, että kantelija saa keskustella tyttärensä kanssa vain "miten olet voinut" tyyppisistä asioista. Tapaamisen kestäessä tutkinnanjohtaja keskeytti koko tapaamisen.
3. Tyttären tapaamisen jälkeen kantelija olisi halunnut soittaa asianajajalleen, mutta puhelu evättiin.
4. Kantelija pyysi saada kynää ja paperia käyttääkseen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (putkalaki) 6 luvussa säädettyä kirjeenvaihto-oikeutta luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen kanssa, mutta ne toimitettiin hänelle vasta 3–4 päivän päästä. Kantelijan mukaan tutkinnanjohtaja ilmoitti perusteeksi "eipä aleta vänkäämään".
5. Kantelijan mukaan tutkinnanjohtaja oli vastannut hänen tiedusteluun vangitsemisen päättymisestä, että kun kantelija ei "ala puhumaan niin täällä ollaan eikä poispääsystä ole tietoaakaan".
6. Kantelija oli pyytänyt 16.10.2008 saada soittaa tyttärelleen, mutta soittaminen toteutettiin vasta 21.10.2008.
7. Kantelija pyysi 28.10.2008 saada soittaa asianajajalleen, mutta tutkinnanjohtaja kielsi puhelun.
8. Erikseen pyysin selvityksessä vielä ilmoittamaan ne perusteet, joilla kantelija oli sijoitettu poliisivankilaan tutkintavankina sen sijaan, että hänet olisi tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaisesti sijoitettu tutkintavankilana toimivaan vankilaan.

3 RATKAISU

3.1 Hammaslääkäriajan peruuttamismahdollisuus

Saatu selvitys

Rikoskomisario A:n mukaan kantelija vangittiin 4.10.2008 ja hänen varaamansa hammaslääkäriaika oli 7.10.2008. Poliisin tiedossa oli kantelijan hammaslääkäriaika, mutta tutkinnan alkuvaiheen kiireiden takia hammaslääkäriaajan peruuttaminen jäi vähemmälle huomiolle eikä kantelijalle annettu mahdollisuutta peruuttaa aikaa ennen 7.10.2008.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan kysymyksessä ei ollut akuutti hammaslääkärin tarve, jota varten kantelija olisi toimitettu poliisin toimesta hammaslääkəriin. Lausunnon mukaan kantelijalle olisi tullut varata mahdollisuus perua varaamansa aika tai vaihtoehtoisesti hänen suostumuksellaan perua aika poliisilaitoksen henkilökunnan toimesta.

Poliisihallituksen lausunnon mukaan kantelijalle olisi tullut varata mahdollisuus varatun ajan peruuttamiseen.

Sovellettavat oikeusohjeet

Poliisilain 2 §:n 2 momentin mukaan poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (putkalaki) 6 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan vapautensa menettäneelle on varattava tilaisuus olla puhelimitse yhteydessä 4 §:ssä tarkoitettuun asiamieheensä sekä muutoinkin säilytystilan ulkopuolelle sellaisten asioiden hoitamiseksi, joita ei voida toimittaa kirjeitse tai tapaamalla.

Kannanotto

Poliisilain 2 §:stä ilmenevä vähimmän haitan periaate sisältää muun muassa sen, että kenellekään ei tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa tai haittaa.

Kun poliisilla on saatujen selvitysten mukaan ollut tiedossa kantelijan tarve varatun hammaslääkäri ajan peruuttamiseen, olisi kantelijalle tullut järjestää esimerkiksi putkalain 6 luvun 6 §:n 2 momentin mukaisesti mahdollisuus peruuttaa käyttämättä jäävä hammaslääkäriaika. Toinen vaihtoehto olisi ollut poliisilaitoksen lausunnossa esitetty peruuttaminen poliisilaitoksen henkilökunnan toimesta, jos kantelijalta olisi saatu tähän suostumus. Näin menetellen kantelijalle ei olisi aiheutunut hänen kirjoituksessaan tarkemmin yksilöimättä jäänyttä vahinkoa.

Kun poliisin tiedossa ollut ajan peruuttamisen tarve on jäänyt huomiotta, on asiassa menetelty vastoin vähimmän haitan periaatetta.

3.2

Tyttären tapaaminen 11.10.2008

Saatu selvitys

A:n mukaan normaalimenettely on, että esitutkinnan kohteena olevasta rikosasiasta ei voi keskustella tapaamisen yhteydessä. Tämä ilmoitetaan aina tapaajalle. A:n muistikuvien mukaan tapaamisista valvonut vartija oli häneen yhteydessä ja ilmoittanut, ettei pysty varmistamaan tapaamisen turvallisuutta esitutkinnan näkökulmasta. Kantelijalla oli tarkoitus luovuttaa kirje tyttärelleen, vaikka kirjeenvaihto on välitettävä tutkijan kautta. Tapaaminen oli tämän vuoksi keskeytettävä.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan tapaamispäivä ei ollut vankilan normaali, ohjesäännön mukainen tapaamispäivä. Lausunnon mukaan varsinaisina tapaamisaikoinakin tapaamiset on poliisivankilan suuren asiakasmäärän vuoksi mahdollista toteuttaa varsin lyhyinä. Lausunnon mukaan tapaamisen valvonta ja rajoittaminen toteutettiin vangitsemispäätöksen mukaisesti.

Poliisihallitus toteaa, että asiassa on menetelty vangitsemispäätöksessä olevan rajoitusmääräyksen mukaan, mutta poliisilaitoksen olisi tullut osoittaa tapaamiselle vaihtoehtoinen ajankohta, jolloin tapaamisen turvaaminen esitutinnan kannalta olisi kyetty toteuttamaan.

Sovellettavat oikeusohjeet

Putkalain 7 luvun 1 § kuuluu:

Vapautensa menettäneellä on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se säilytystilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitetulla tavalla rajoitettu. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vapautensa menettäneen yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vapautensa menettäneellä on kuitenkin aina oikeus ilman aiheutonta viivytystä tavata 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamiehensä. Tapaajan tarkastamisesta säädetään 10 luvussa.

Vapautensa menettäneen tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Videolaitteilla tapahtuvasta valvonnasta on asianmukaisella tavalla ilmoitettava vapautensa menettäneelle ja tapaajalle. Valvonnasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa säädetään pidätettyjen tiedoista.

Vapautensa menettäneen ja muun tapaajan kuin 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen välistä keskustelua saadaan kuunnella, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi, vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen tai säilytystilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Putkalain 6 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneellä on oikeus kirjeenvaihtoon, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitetulla tavalla rajoitettu.

Pakkokeinolain 1 luvun 18 b § kuuluu:

Esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen, muun läheisen taikka tutkintavankeuslain 9 luvun 7 §:ssä tarkoitetun edustuston kanssa saadaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä.

Yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn tutkintavangin tai tiettyjen tutkintavankien taikka tietyn vangin tai tiettyjen vankien kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

Yhteydenpidon rajoittamisesta päättää vangitsemisvaatimuksen tekijän, syyttäjän tai vankilan johtajan esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin. Väliaikaisesta yhteydenpidon rajoittamisesta voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä päättää myös vankilan johtaja taikka, jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jos tuomioistuin 17 §:n nojalla lykkää pidätetyn vangitsemista koskevan asian käsittelyä, sen tulee kuitenkin päättää pidätetylle määrätyn väliaikaisen yhteydenpitorajoituksen voimassa pitämisestä tai muuttamisesta. Yhteydenpitoa koskeva rajoitus ja sen perusteet on otettava uudelleen käsiteltäväksi 22 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasi-
asian uudelleen käsittelyn yhteydessä.

Mitä 1-4 momentissa säädetään tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta, sovelletaan vastaavasti pidätetyn ja kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamiseen.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen sisäasiainministeriön määräyksen "Määräys pidätettyjen kohtelusta" kohdan 2.2.18 mukaan tapaamisen valvojan tulee keskeyttää tapaaminen, jos hän havaitsee sellaisen seikan, joka voi vaarantaa esitutinnan tai säilytysvarmuuden.

Kannanotto

Käräjäoikeuden vangitsemispäätöksessä todetaan muun muassa:

"Pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n perusteella [kantelijan nimi poistettu] kirjeenvaihtoa, puhelimenkäyttöä ja tapaamisia rajoitetaan siten, ettei hän esitutinnan aikana hänen ollessaan tutkintavankina saa olla yhteydessä muihin kuin asiamieheensä ja lähiomaisiinsa. Mikäli yhteydenpitoa ei rajoiteta, on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Tapaamiset ja puhelinsoitot lähiomaisten kanssa määrätään tapahtuvaksi poliisin toimesta valvotusti ja lähiomaisen ja [kantelijan nimi poistettu] välinen kirjeenvaihto saadaan poliisin toimesta tarkistaa ennen perillemenoa. Käräjäoikeus katsoo, että lähiomaisiin kohdistuva yhteydenpitörajoitus on perusteltua rikoksen selvittämiseen liittyvänä erityisen painavana syynä esitutinnan alkuvaiheessa."

Saadun selvityksen ja käräjäoikeuden yhteydenpitoa koskevan päätöksen valossa tapaamisen järjestämisessä ja keskeyttämisessä ei ole toimittu lain- tai määräysten vastaisesti.

3.3

Puhelinyhteys avustajaan 11.10.2008

Saatu selvitys

A:lla ei selvityksensä mukaan ole muistikuvaa siitä, että kantelijan pyyntö soittaa avustajalleen olisi eväty.

Sovellettavat oikeusohjeet

Putkalain 6 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan vapautensa menettäneelle on varattava tilaisuus olla puhelimitse yhteydessä 4 §:ssä tarkoitettuun asiamieheensä. 4 §:ssä tarkoitetaan asianajajaa tai muuta oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua oikeudenkäyntiasiamiestä tai avustajaa.

Kannanotto

Kantelusta ei ilmene, kuka mahdollisesti olisi evännyt puhelumahdollisuuden eikä A:lla ei ole tällaisesta muistikuvaa. Kun muutakaan selvitystä asiassa ei ole, ei minulla ole perusteita kohdistaa arvostelua kehenkään yksittäiseen virkamieheen.

Sen vuoksi totean yleisellä tasolla seuraavaa.

Epäillyn ja syytetyn oikeus avustajaan tai asiamieheen on käytännössä yksi tärkeimmistä ihmisoikeussopimuksissa hänelle taatuista vähimmäisoikeuksista. Avustajan ja asiamiehen toiminnalla on erityisen tärkeä oikeusturvafunktio nimenomaan rikoksen esitutkintavaiheessa, joka pitkälti vaikuttaa jatkoprosessiin. Lain mukaan oikeus puhelinyhteyteen säilytettävänä olevan ja tämän laissa tarkoitettun asiamiehen välillä on ehdoton, joten viranomaisilla on velvollisuus järjestää mahdollisuus tähän.

Valtion virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Edellä olevasta johtuu, että puhelumahdollisuus vapautensa menettäneen epäillyn ja tämän avustajan välillä tulee järjestää ilman aiheetonta viivytystä.

3.4

Kynän ja paperin hallussapito

Saatu selvitys

Saadun selvityksen mukaan kantelijalla olisi ollut jonkinlaiset kirjoitusvälineet hallussaan, koska hän oli tyttärensä tapaamista varten laatinut listan keskustelua varten.

Kantelijan kantelusta käy ilmi, että ennen tyttärensä tapaamista hän laati "keskusteltavista asioista" itselleen listan, jotta hän ei unohtaisi puheenaiheita.

Kannanotto

Saatu selvitys on ristiriidassa kantelussa esitetyn kanssa eikä asiaan ole käsitykseni mukaan saatavissa lisäselvitystä.

3.5

Tiedustelu vangitsemisen päättymisestä

A on selvityksessään kiistänyt kantelijan kantelussaan hänen sanomakseen esittämän lauseen "puhumaan alkamisesta".

Saatu selvitys on ristiriidassa kantelussa esitetyn kanssa eikä asiaan ole käsitykseni mukaan saatavissa lisäselvitystä.

3.6

Puhelinyhteys tyttäreeseen 21.10.2008

Saatu selvitys

A:lla ei selvityksensä mukaan ole muistikuvaa tapahtumasta. Mikäli näin on tapahtunut, on yhteydenotto pyyntö mahdollisesti unohtunut tutkijalta.

Sovellettavat säännökset

Putkalain 6 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan annettava omalla kustannuksellaan mahdollisuus olla puhelimitse yhteydessä säilytystilan ulkopuolelle, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitetulla tavalla rajoitettu.

Kannanotto

Epäselväksi on jäänyt, miksi puhelu on toteutunut vasta viisi päivää sitä koskevan pyynnön jälkeen. Epäselväksi on myös jäänyt, kenestä virkamiehestä viive on johtunut.

Totean, että lain muuhun kuin putkalain 6 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun puhelinyhteyteen ei ole ehdotonta oikeutta. Asiaa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 90/2005 vp) todetaan, että poliisille asetettava velvollisuus puhelimen käytön järjestämiseen olisi suhteutettu poliisin käytännön mahdollisuuksiin ja jos vapautensa menettäneelle on mahdollista järjestää tilaisuus puhelimen käyttöön poliisin säilytystilassa, tulisi vapautensa menettäneen antaa hyödyntää tätä mahdollisuutta.

Saadun selvityksen perusteella kysymys ei näytä olleen käytännön mahdollisuuksista puhelinyhteyden järjestämiseen vaan jossain tarkemmin selvittämättömässä vaiheessa tapahtuneesta "unohduksesta".

Jos säilytystilassa on ollut mahdollisuus järjestää tilaisuus puhelimen käyttöön – kuten näyttää olevan, koska puhelu on sittemmin järjestynyt – ei ainakaan saamassani selvityksessä ole perustetta viivästykselle puhelun toteuttamisessa.

Asianmukainen menettely ja edellä mainitun putkalain vähimmän haitan periaatteen mukainen menettely olisi käsitykseni mukaan edellyttänyt, että puhelumahdollisuus olisi järjestetty toteutunutta joutuisammin.

3.7

Asianajajapuhelu 28.10.2008

Saatu selvitys

A:n mukaan kantelijalle on ilmoitettu avustajan tulevan tapaamaan häntä seuraavana päivänä, jolloin mahdollisuus avustajan yhteydenpitoon toteutuu.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan A:n menettelyä lienee pidettävä tutkittavana olevat asiakokonaisuudet huomioon ottaen riittävänä mahdollisuutena.

Poliisihallitus katsoo, että kantelijalle olisi tullut varata mahdollisuus asianajajalleen soittamiseen, vaikka asianajaja olisikin tullut tapaamaan kantelijaa seuraavana päivänä.

Sovellettavat oikeusohjeet

Putkalain 6 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan vapautensa menettäneelle on varattava tilaisuus olla puhelimitse yhteydessä 4 §:ssä tarkoitettuun asiamieheensä. 4 §:ssä tarkoitetaan asianajajaa tai muuta oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua oikeudenkäyntiasiamiestä tai avustajaa.

Kannanotto

Vapautensa menettäneen oikeus olla puhelimitse yhteydessä edellä tarkoitettuun asiamieheensä on ehdoton ja viranomaisilla on velvollisuus järjestää mahdollisuus tähän. Kohdassa 3.3 mainituilla perusteilla puhelumahdollisuus tulee järjestää ilman aiheetonta viivytystä.

En voi pitää hyväksyttävänä perusteena evätä puhelumahdollisuus avustajan kanssa sillä perusteella, että tämä on seuraavana päivänä tulossa tapaamaan säilytettävänä olevaa. On esimerkiksi mahdol-

lista, että puhelulla on tarkoitus valmistella seuraavan päivän tapaamista jolloin puhelun epäminen haittaa mahdollisuutta tehokkaaseen puolustautumiseen.

Saamani selvityksen valossa kantelijalle olisi tullut järjestää mahdollisuus toivomaansa puheluun asianajajalleen 28.10.2008 eikä se, että kantelijalla on seuraavana päivänä tapaaminen asianajajansa kanssa ole lainmukainen peruste puhelun epäamiselle.

3.8

Säilyttäminen poliisivankilassa

Saadun selvityksen perusteella vangitsemispäätöksessä kantelijan säilytyspaikaksi on määrätty poliisivankila tai vankila.

Kun asiassa ei käytettävissäni olevan aineiston perusteella ole menetelty lain tai velvollisuuksien vastaisesti, minulla ei ole asiassa aihetta toimenpiteisiin. Tulen erään toisen asian yhteydessä laajemmin arvioimaan muun muassa tutkintavankien poliisivankilassa säilyttämisen perusteita.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.1 ja 3.7 esittämäni käsityksen vähimmän haitan periaatteen mukaisesta menettelystä ja vapautensa menettäneen yhteydenpidosta asiamieheensä rikoskomisario A:n tietoon.

Saatan edellä kohdassa 3.3 ja 3.6 esittämäni käsityksen vapautensa menettäneen puhelimen käytöstä poliisilaitoksen tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän A:lle ja poliisilaitoksen poliisipäällikölle jäljennöksen tästä päätöksestäni.